

## Katsauksia

siili [ʔ] esiintyy minimipareissa: *parmy* [pármə] 'paarma' — *partmy* [párʔmə] 'avoinna'. Se esiintyy sanan keskellä tai lopussa; sanan alussa se on valinnainen vokaalin edellä.

GENNADI TUŽAROV oli joutunut auto-onnettomuuteen eikä itse päässyt kongressipaikalle, mutta hänen esitelmänsä marin tuntomerkitömmän nominin ja nominatiivin funktiosta luettiin. Monet tutkijat ovat aiemmin esittäneet, että tällainen komponentti olisi muuttumaton. Esitelmän kirjoittaja oli kuitenkin kieli-materiaalia analysoituaan tullut päinvastaiseen tulokseen. Määräisessä kontekstissa siihen voi liittyä omistusliite tai monikon tunnus. Nominatiivissa oleva nomini voi ilmaista toiminnan subjektia tai objektia, (genetiivi)attribuuttia, temporaalisuutta, lokaalisuutta tai toiminnan tapaa. EVA TOULOUZE oli perehtynyt marin objektin merkintään.

N. GLUHOVAN aihe oli marin folkloretekstien kommunikatiivis-pragmaattiset piirteet. Kahden perinnelajin analyysi paljasti useita kommunikatiivisia tarpeita. Kansansatujen tarkoitus on 1) viihdyttää; 2) moralisoida, laskea leikkiä; 3) pukea todellisuus runolliseen asuun. Rukoukset taas on tarkoitettu 1) varmistamaan tietty osuus hyvinvoinnista ja varjelemaan pahalta; 2) vaikuttamaan uskovien tunteisiin; 3) vaikuttamaan psykologisesti esittäjäänsä niin, että tämän olisi helppo muuttaa mielialaansa, tunnetilaansa.

Näiden sektioesitelmien lisäksi Tsygankin ja Kazantsev pitivät symposiumiesitelmät mordvan ja marin murteiden tutkimuksesta. Toisessa symposiumissa nimeltä Volgan-Kaman seudun alueelliset kosketukset pidettiin useita volgalaisia kieliä käsitelleitä esitelmiä. Tataari MIRFATIH ZAKIJEV ja baškiiri ALMAS ŠAIHULOV pohtivat mordvan, marin ja udmurtin suhdetta tšuvassiin, taariin ja baškiiriin. Virolainen PAUL KOKLA tarkasteli volgalaisten ja permiläisten kielten yhteisiä ja toisistaan poikkeavia morfologisia piirteitä. Udmurtti IVAN TARAKANOVIN huomion koh-

teena olivat näiden kielten onomatopoeettiset verbit.

Sekä mordvalaisten että marilaisten delegaatiot kongressissa olivat samansuuruiset, mikä merkitsee, että lähes kaikki mordvalaiset olivat kielitieteilijöitä, marilaisia riitti muihin sektioihin enemmän. Nyt kun Neuvostoliitosta pääsee helpommin ulkomaille esiintymään kansainvälisiin kokouksiin, korostuu sikäläisten panos omien kansojensa tutkimuksessa. Suomea ja Unkaria lukuun ottamatta ainakin volgalaisiin kieliin perehtyneet ei-äidinkieliset tutkijat vaikuttavat nykypäivinä kovin harvinaisilta. Kuulijakunnan kansallinen koostumus vastasi hyvin esitelmöitsijöiden koostumusta, mikä johtui varmasti osittain siitä, että ylipitkiä nopeasti luettuja esitelmiä on raskas seurata vieraalla kielellä. Volgalaisten kielten sektiossa on kohtalainen venäjän osaaminen välttämätöntä. Toisaalta nyt on pitkästä aikaa mahdollisuus päästä kenttätoihin vuosikymmenet suljettuina olleille alueille.

MERJA SALO

\*

## Samojedikielet

Samojedikielten osuus Debrecenin kongressissa oli kolmijakoinen. Monissa yleisen uralistiikan piiriin kuuluvissa esitelmissä samojediinkin luonnollisesti kiinnitettiin sen ansaitsemaa huomiota. Nimenomaisesti samojediaiheisia esitelmiä saatiin kuulla sekä pleenumi- että symposiumiesitelmien joukossa. Sektioistunnoista samojedikielille oli omistettu ei enempää eikä vähempää kuin yksi ilta-päivä ja sen seitsemän esitelmää.

Yleinen uralistiikka on yhtä kuin yleinen fennougristiikka. Toisin sanoen samojedilaista haaraa ei ole yhtään mielekkäämpää jättää pois kielikuntaamme koskevasta vertailevasta tutkimuksesta kuin mitään muutakaan haaraa. Useimmat Debrecenissä kuullut yleisen feno-

ugristiikan otsakkeen alla esiintyneet esitelmänpitäjät olivat tästä seikasta samaa mieltä, ja samojedi oli heidän esitelmässään yhtenä elimellisenä osana muiden kielikunnan haarojen muassa. On kuitenkin todettava, että jotkut tutkijat pitivät samojedikielten täydellistä huomiotta jättämistä yhä edelleen mahdollisena silloinkin, kun tarkoituksena on tutkia kielikuntamme kokonaisuutta. Tämä valitettava asiointi on ennen muuta nähtävä haasteena samojedikieliin erikoistuneille tutkijoille: on saatava aikaan julkaisuja, jotka kannustavat muita kielitieteilijöitä kartuttamaan samojedin tuntemustaan ja poistavat samojedologiaa varjostaneen hämärän satiatieteen maineen.

AGO KÜNNAPIN (Tartto) katsaus samojedilaiseen kielitieteeseen vuosina 1960–1990 oli pleenumiesitelmistä ainoa varavastusten samojedikielille omistettu. Pleenumiesitelmiin liittyvistä puheenvuoroista samojedia koski MICHAEL KATZSCHMANNIN (Göttingen) nganasanin muoto-opin ATK-analyysin esittely. Siperia 1700-luvulla -symposiumissa EUGEN HELIMSKI (Moskova) esitteli samojedikieliä koskevia, lähinnä leksikografisia arkistolähteitä. Helimski oli toistamiseen äänessä Länsi-Siperian alueellisten kosketusten symposiumissa, teemanaan samojedilais-tungusilaiset lainasuhteet: hän osoitti, kuinka täsmällinen äännehistorian tutkimus on avannut tien uusien lainaetymologioiden löytämiselle. Samassa tilaisuudessa LUCIA POPOVA (Pariisi) selvitti valenssikategorioiden typologiaa samojedissa ja obinugrissa. Dialectologia Uralica -symposiumin samojedilainen anti puolestaan jäi muutamien pikapuheenvuorojen varaan.

Otsakkeen Obinugrilainen ja samojedilainen kielitiede alla kuultiin yhden iltapäivän mittaan seitsemän jälkimmäisen nimikkokieliryhmän esitelmää. Ne olivat esittämisjärjestyksessä TAPANI SALMINEN (Helsinki): »Nenetsin murteiden luokittelu», N. V. DENNING (Tomsk): »Selkupun fonologiasta Baihan materiaalin perusteella», V. V. BYKONJA

(Tomsk): »Selkupun etelämurteiden lukusanat», JE. I. MARTYNOVA (Novosibirsk): »Selkupun temporaaliset rakenteet», ERIKA BECKER (Tomsk): »Katsaus eteläselkupun sijamuotoihin murteittain», I. P. SOROKINA (Leningrad): »Samojedikielten yhdyssanat» ja MÁRIA MAGDOLNA TATÁR (Oslo): »Muutamia sajaninsamojedilaisia etymologioita».

Denning osoitti esitelmässään hyvää selkupun Baihan paikallismurteen tuntemusta. Kaivatun fonologisen analyysin sijaan hän kuitenkin käsitteli eräitä mitä ilmeisimmin foneettisia seikkoja, eikä fonologian ja fonetiikan rajanveto vaikuttanut olevan hänelle aivan selvä. Esitelmän jälkeen käydyssä keskustelussa Eugen Helimski arveli myös morfologisen analyysin sisältäneen puutteita: Denning saattoi esittää kaksi aivan eri sanamuotoa yhden sanamuodon foneettisina variantteina.

Eteläselkupun lukusanoista saatiin Bykonjalta tiivis, mutta monipuolinen yleiskatsaus. Käsittelyn kohteina olivat paitsi perusluvut ja niiden taivutus myös muut lukusanatyypit. Bykonja teki huomioita jopa lukusanojen syntaktisista funktioista, joskin pääpaino oli luonnollisesti morfologiassa eli lukusanojen johdostyypeissä ja yhdyslukusanojen rakenteessa. Esitelmä oli kiitettävän selkeä, mutta on todettava, että lukusanat eivät morfologisesti ole sillä tavoin eriytynyt sanaluokkansa, että niiden morfologisten ominaisuuksien suhde kielen koko muotojärjestelmään avautuisi viidessätoista minuutissa.

Martynova esitti varsin pätevätuntuisen selkupun temporaalisten rakenteiden taksonomian. Perusdikotomia on luonnollisesti jako analyyttisiin ja synteettisiin aikailmauksiin. Esitelmä sisälsi katsauksen sekä verbin ei-finiittisten muotojen ja niiden yhteydessä mahdollisesti esiintyvien postpositioiden että selkupille ominaiseen konjunktioiden käyttöön.

Becker tarkasteli esitelmässään selkupun etelämurteiden sijamuotoja kokonaisjärjestelminä. Esitelmän pääosa käytettiin aiheesta oikein kauniisti piirretyn

## Katsauksia

taulukon tutkimiseen. Murteittain eteläselkupissa on yhteensä 11:stä 13:een, joskus jopa 15 sijamuotoa.

Sorokinan esitelmä oli yleiskatsaus samojedin yhdyssanoihin ja niihin liittyviin marginaalisiin sananmuodostustyypeihin. Tässäkin esitelmässä laadittiin aiheesta morfologis-semanttinen taksonomia. Tavallisten (i) yhdyssanojen lisäksi tavataan samojedissa (ii) semiaffiksaatiota, jossa yhdyssanan jälkiosan itsenäinen merkitystehtävä on hämärtynyt, (iii) idiomeja, joissa sanaliitto on semanttisesti jakamaton ja (iv) erityisenä tyyppinä osa-kokonaisuus-suhdetta ilmaisevia yhdyssanoja.

Sektion yllätyksellisin esitys saatiin kuulla ja nähdä viimeisenä. Tatár oli päässyt tutkimusmatkalle Pohjois-Mongoliaan lähelle Siperian rajaa, Khövsgöljärven seudulle. Täällä hän tutki seudun asukkaita, Mongolian poronhoitajakansaa, tuvankielisiä sojootteja, jotka ovat siirtyneet alueelle Tuvan tasavallan itäosasta, Sajarin vuoristossa sijaitsevasta Todža-heimon maasta. Tatár pyrki osoittamaan, että sojoottien käytössä on sajaninsamojedilaisia etnonymiejä ja toponymiejä, joiden merkityksiäkin he joskus osaavat selittää. Ne kertovat kansanryhmän polveutuvan alkuaan samojedikielisestä (siis matorinkielisestä) väestöstä. Tällaisista etnonymieistä Tatár esitti esimerkkinä itse nimityksen 'sojootti' (*Soyot*) – se olisi johdos samojedin 'syntyä'-verbistä, jonka kantasamojediin palautettava asu on \*soja- ja matorista merkityt jatkajat *sóiu*, *soiú*, *sojok*.

TAPANI SALMINEN

## 7. kansainvälisen fennougristikongressin osanottajien vetoamus Venäjän federaation korkeimmalle neuvostolle

Debrecen, elo-syyskuu 1990

Me, 7. kansainvälisen fennougristikongressin osanottajat yli kahdestakymmenestä maasta, olemme hyvin huolestuneina seuranneet, miten monien Venäjän federaation alueella elävien suomalais-ugrilaisten kansojen kieli ja kulttuuri yhä selvemmin uhkaavat kadota. Kansallisten piirteiden tuhoutumisprosessi on kiihtynyt etenkin viime vuosikymmenten aikana. Tämä ei koske vain ns. pohjoisen pieniä kansoja vaan myös kansoja, joihin lukeutuu satojatuhansia tai miljoonia ihmisiä ja joilla on oma osavaltio: mordvalaisia, udmurtteja (votjakkeja), karjalaisia, mareja (tšeremissejä), komeja (syrjäänejä) ym. Useimmat suomalais-ugrilaiset kansat ovat oman valtionsa alueella jääneet vähemmistökansallisuudeksi eivätkä valtioelimissään kykene itse päättämään kohtalostaan.

Ottaen huomioon, että jokaisella kansalla on oma ainutkertainen arvonsa ja että jokainen kansa on maailman monikasvoisen ihmisyyden erottamaton osa, jolle kuuluu itsemääräämisoikeus ja oikeus suvereeniuteen, tahtoisimme vielä kerran muistuttaa Venäjän federaation korkeimmalle neuvostolle, että suomalais-ugrilaisille kansoille on nyt koittanut kriittinen hetki: on kysymys näiden etnisten yhteisöjen olemassaolosta, kansojen, joilla on tuhansia vuosia vanha omaperäinen kulttuuri. Historia on nyt antanut näille kansoille viimeisen tilaisuuden uudelleensyntymiseen ja kansalliseen yhdistymiseen. Tämän mahdollisuuden toteutuminen riippuu, paitsi kansoista itsestään, myös huomattavassa määrin Venäjän federaation korkeimmasta lainsäädäntäelimestä. Pyydämme nyt, että Venäjän federaation korkein neuvosto ottaisi perusteellisen tarkastelunsa kohteeksi suomalais-ugrilaisten